

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
Београд, 18. април 2018. године

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду од 26. фебруара 2018. године одређена је комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **Марка Перовића**, мастер правника, под насловом: „**Солидарност дужника у облигационим односима**“, у саставу: *др Миодраг Орлић*, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду у пензији, *др Мирко Васиљевић*, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду и *др Драгор Хибер*, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

Након што је прегледала достављени рукопис докторске дисертације, Комисија Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ
О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

I Основни подаци о кандидату и дисертацији

1. Основни подаци о кандидату

Кандидат Марко Перовић је рођен 9. новембра 1986. године у Београду. Основну школу је завршио у огледној Основној школи “Владислав Рибникар” у Београду, као одличан ђак – носилац Вукове дипломе, а затим, као одличан ђак, Пету београдску гимназију у Београду, 2005. године.

На Правни факултет Универзитета у Београду уписао се школске 2005/2006 године. Дипломирао је у року (06.10.2009), са просечном оценом 9,97. Као студент награђиван је за успех у учењу и био корисник стипендије Фонда за младе таленте Републике Србије.

Мастер академске студије уписао је школске 2009/2010 године, Грађанскоправни модул, Имовинскоправни под-модул I. Пошто је положио све предвиђене испите са оценом 10, одбранио је мастер рад на тему „Накнада неимовинске штете“ 29. јуна 2011. године и тако стекао академски назив мастер правник.

Докторске академске студије, Грађанскоправна ужа научна област, уписао је школске 2011/2012, и са успехом је положио све предвиђене испите и остале обавезе. Усмени докторски испит I део (Општи део грађанског права, Стварно право, Облигационо право) положио је 2. јула 2013. год., а усмени докторски испит II део (Неважност уговора и Закључење уговора) положио је 23. априла 2014. године.

Кандидат говори и пише француски и енглески језик.

На Правном факултету Универзитета у Београду 28. априла 2010. године изабран је у звање сарадника у настави за грађанскоправну ужу научну област и то за предмет Облигационо право. У звање асистента изабран је јануара 2012. године у ком својству се и данас налази. Поред вежби и колоквијума на предмету Облигационо право, по потреби је био ангажован и на предметима Грађанско право – општи део и Стварно право. Био је и секретар Катедре за грађанско право.

Марко Перовић је аутор следећих научних и стручних радова:

1. „Исплата недугованог као извор облигација“, *Српска правна мисао*, бр. 44/2011, стр. 225 – 235;
2. „Накнада неимовинске штете у спорту“, Зборник радова за V међународну конференцију *Менаџмент у спорту*, 2009, стр. 530 – 536;
3. „Имовинска одговорност спортских организација“, *Правни живот*, бр. 10/2009, стр. 263 – 284;
4. „Права и обавезе спортиста“, *Правни живот*, бр. 9/2010, стр. 499 – 515;
5. „Накнада неимовинске штете“, завршни рад на мастер студијама, Правни факултет у Београду, дактил., 2011, стр. 67.
6. Престанак облигација путем компензације“, *Правни живот*, бр. 10/2012, стр. 501 – 514;
7. „Правне последице зеленашког уговора“, *Правни живот*, бр. 10/2013, стр. 709 – 729;
8. „Ustupanje potraživanja ugovorom“, *Pravni život*, br. 10/2014, str. 617 – 631;
9. „Новација као начин престанка облигација“, рад израђен у овире докторских студија, Београд, 2014, стр. 28.
10. „Posloводство bez naloga kao izvor obligacija“, *Pravni život*, 10/2015, str. 691–712;
11. „Захтев да се уклони опасност штете“, *Зборник радова, Актуелна питања савременог законодавства, Савез Удружења правника Србије и Републике Српске*, 2016, стр.101–111;
12. „Novacija kao način prestanka obligacije“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 3/2017, str. 167–186.

2. Основни подаци о дисертацији

Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 29. фебруара 2016. године одобрило је кандидату Марку Перовићу израду докторске дисертације под насловом „Солидарност дужника у облигационим

односима“, и за ментора одредило др Драгора Хиберера, редовног професора Правног факултета Универзитета у Београду.

Докторска дисертација Марка Перовића написана је на 322 стране текста чему је придодат списак коришћене литературе на 22 стране. Дисертација има 720 фуснота и усаглашена је са стандардима Универзитета у Београду у погледу форме и садржаја докторске дисертације.

Дисертација је израђена на основу проучавања грађе која обухвата више стотина библиографских јединица, судских и арбитражних одлука. Грађа коју је кандидат користио за израду дисертације писана је, у највећем делу, на српском, енглеском и француском језику. Текст дисертације је подељен у шест целина (глава), подељених на одсеке, којима је придодат општи закључак.

II Предмет и циљ дисертације

Кандидат је за предмет дисертације означио анализу, а затим синтезу бројних питања која образују установу солидарних облигација, и оних класичних, са којима се правна теорија сучељавала столећима уназад, али и оних савремених.

Наиме, када, у једном облигационом односу, на поверилачкој или дужничкој страни, има више лица, њихови односи могу бити регулисани по начелу подељеног дуговинског односа (свако за свој део потраживања односно дуговања) или по начелу солидарности („један за све и сви за једнога“), па је облигација са више субјеката, предуслов сваке солидарности. Солидарност може бити само на страни поверилаца (активна солидарност) или само на страни дужника (пасивна солидарност), а може истовремено бити на обе стране. Предмет ове дисертације чини само солидарност дужника, која је и теоријски и практично најзначајнији облик солидарности, па отуда многе кодификације, али и научне анализе питања солидарности, упоредно посматрано, активној солидарности посвећују далеко мањи простор у односу на пасивну. Отуда је активна солидарност и у овој расправи анализирана само у оним случајевима у којима је то нужно у контексту анализе пасивне.

Овако глобално одређен предмет дисертације дозволио је, по избору анализираних питања, шири приступ оствареном истраживању. Утврђујући га кандидат полази од става да и поред чињенице да су, с једне стране, солидарне облигације историјски и компаративно, дуго присутне и много анализирани, оне спадају у установе за које се може рећи да су „вечито актуелне,“ тако да се и данас постављају бројна питања, како са становишта теорије, тако, можда још више, са становишта практичне примене, о појединим њиховим елементима, али и о коначном синтетичком појму. То произлази и из чињенице да је судска пракса о солидарним облигацијама изузетно богата, и код нас и упоредно. Законски оквири ове установе, судећи по тој пракси, показују се као превише тесни или крути, и пракса се среће са питањима на која законски текстови непосредно не одговарају, и показује тенденцију да из тог оквира изађе, да ослонцем на теоријска схватања или чак и преко односно пре њих, креативним тумачењима, омогући примену солидарности и на питања која су остала нерегулисана. То за последицу има, може се додати, повезивање, примену односно имплементацију појма солидарних обавеза на установе које су, иначе, у односу на солидарне обавезе самосталне установе, као што је то, на пример, случај са појединим начинима престанка облигација, па се отвара, и у тези је анализирано,

питање утицаја појединих начина престанка облигације на пасивну солидарност, али и утицаја пасивне солидарности на те установе. Овакве међузависности дозвољавају и да се постави питање, као део предмета истраживања, да ли су солидарне облигације јединствене у своме извору, изгледу односно уређењу и последицама, или се ради о кровној установи, унутар које се крију и неке тачке које одударају од „јединственог плуралитета појма“ солидарне облигације.

Унутар овако одређеног оквира истраживања, на основу савремене судске праксе и нових теоријских достигнућа, још једном су преиспитана становишта у историјском спору, зачетом у протеклим вековима, који је још увек без јединственог одговора, о заједничким и различитим одликама уговорне (кореалне) солидарности, односно тзв. савршених солидарних облигација, и солидарних облигација вануговорног порекла и природе, које се називају и несавршеним или облигацијама *in solidum*. Да ли је потребан и могућ јединствен појам установе солидарности или се ради о две установе? Кандидат је у тези понудио потврдан став у односу на питање јединствености појма солидарних обавеза, конструишући га кроз концепт који је назвао теорија трипартитног јединства.

У дисертацији је кандидат истраживао и питање да ли је оправдан став, који се препознаје у судској пракси, да се поред изричито предвиђених законских и уговорних извора пасивне солидарности успоставе нови, да се практично прошири број извора солидарности, креативним тумачењима. Потврдан одговор је чврсто брањен, пре свега када су у питању солидарне облигације *in solidum*, које немају извор у вољи странака и закону.

Посебно анализирано је и питање да ли се солидарни дужници узајамно заступају или се њихова међусобна веза базира на неким другим принципима.

Повезано је и питање природе права садужника који је повериоцу исплатио обавезу да тражи наплату исплаћеног од других садужника: да ли је то заиста право регреса или ту правну ситуацију треба квалификовати на неки други начин.

У суштини, централни, сводни појам пасивне солидарности истраживан је кроз анализу низа појединачних питања, која, изоловано посматрано, представљају посебне установе облигационог права, потенцијално и засебне предмете истраживања, па се за предмет тезе може рећи и да је сложен, мозаички постављен, што је узроковало и сложену композицију рада.

III Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Основне хипотезе у изради ове докторске дисертације ослоњене су на предмет истраживања, како је постављен.

С једне стране, историјски и упоредно посматрано, решења у односу на ову традиционалну и за правну праксу изузетно важну установу показују мноштво ситнијих и крупнијих разлика у схватањима, па и неке концептуалне дилеме. Управо код ових спорних питања, последњих деценија и година питања су посебно актуелизована. Ове разлике и дилеме нису, међутим, такве да се не може прихватити као полазна, хипотеза да су основна решења која иначе доминирају у континенталној европској породици права, а која су прихваћена и у Закону о облигационим односима,

прихватљива, односно да је у континенталном праву препознатљив јединствен појам солидарних облигација.

Друга хипотеза је, међутим, да у бројним питањима, „установама унутар установе“, има простора за прецизније и обухватније регулисање у односу на овај универзални појам. У оквиру ове хипотезе је и становиште да ако не све, онда у већем броју случајева, концепте и решења које је креирала судска пракса, или поставила теорија, а који су широко прихваћени, у нашем праву треба обухватити законским текстом, како би се постигла већа правна сигурност. Сажето, радна хипотеза је да је потребно и корисно прецизирати и унапредити законско регулисање пасивних солидарних облигација, и хармонизовати га у још већем степену са прихваћеним решењима у европском праву. То даље значи да основни концепт, укључујући и јединство и разлике кореалних и солидарних облигација *in solidum*, и теоријске дилеме које постоје, не доводе у питање јединство појма, већ отварају пут за његово редефинисање.

У односу на низ појединачних питања хипотезе су постављане и провераване на одговарајућем месту у тези, најчешће ослонцем на упоредна решења.

IV Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација “Солидарност дужника у облигационим односима”, после уводног дела, изложена је у *шест целина* (глава).

Прва глава, под насловом “Порекло и развој правног уређења солидарних облигација” (стр. 17–59) посвећена је историјском развоју солидарних облигација, Подељена је у три одсека: Римско право (стр. 17–32); Средњовековна еволуција–рецепција римског права, глосатори и постглосатори (стр. 33–36); и Кодификација солидарних облигација у оквиру појединих Грађанских законика донесених у периоду 19–21 века (стр. 36–59).

Одсек I који се односи на Римско право поред историјског аспекта уводи и у појмове којима теорија солидарности оперише до данас. Тако се даје почетни, уједно и историјски поглед на питања као што су: плуралитет субјеката у облигацији, појам подељене облигације (*pars virilis*), подела солидарних облигација на врсте и њихови извори, појмови елективне и кумулативне солидарности, дејства код појединих начина престанка облигација, солидарност и *litis contestatio*, *beneficium cedendarum actionum* и *beneficium divisionis*. Посебно је приказано уређење солидарних облигација у Јустинијановој кодификацији, с обзиром на то да је она завршни корак у развоју римског права, уједно својеврсна основа савременог.

И излагања у Одсеку II, приказ доприноса глосатора и постглосатора, затим опис настанка појединих правних школа чија су учења углавном била прихваћена у европским правним кодификацијама, аргументи су у прилог констатације да су основни појмови солидарних облигација изграђени у дугој еволуцији римског права, тако да су на основу теоријских и практичних потреба правила солидарних облигација нашла места и у тзв. модерним кодификацијама грађанског права. Ово, пре свега, у кругу европске породице, којој припада и правни систем Србије.

Одсек III Прве главе, посвећен савременом праву, посматраном и као завршна фаза развоја, садржи уједно покушај упоредноправне анализе основних појмова теорије солидарности дужника, почев од извора, претпоставки солидарности, дејства солидарности на дужнике, до накнаде исплатиоцу у виду регреса. Аутор је у том циљу изложио решења многих европских па и ваневропских кодификација грађанског права, у оном делу који се односи на солидарне облигације. Држећи се углавном хронолошког реда настанка европских кодификација у означеном периоду, нарочито се задржао на француском Грађанском законнику из 1804. који је изворно садржавао опште одредбе о облигацијама са више субјеката, али је и анализирао и решења усвојена у реформи овог Законика из 2016. године. Знатне измене у уговорном праву донеле су и новине и у материји солидарних облигација, па кандидат приказује нова законска решења и прве ставове у доктрини, с обзиром на то да релевантне судске праксе још нема. Приказана су и решења касније донетих грађанских законика, између осталог аустријског, Грађанског законика за Књажевство Србско из 1844, Општег имовинског законика за Црну Гору, немачког Грађанског законика, швајцарског, италијанског, и више других. Одговарајућа пажња, примерена овом контексту, дата је и Закону о облигационим односима СФРЈ из 1978. који је и данас на правној снази у Србији, али и кодификацијама насталим на његовој традицији, словеначком Облигацијском законнику, македонском Закону о облигационите односи, хрватском Закону о обвезним односима, Закону о облигационим односима Црне Горе (2008).

Друга глава дисертације носи назив “Пространство солидарних облигација” (стр. 60–105) и подељена је такође на три одсека: Домен примене (стр. 60–74), у коме се утврђује постојање солидарних обавеза у појединим гранама у оквиру грађанског права, породичном, стварном. код деликтне одговорности. Одсек II (стр. 74–98) анализира поједине врсте (класификације) облигација значајне за солидарност дужника, између осталог подели на дељиве и недељиве облигације, новчане и неновчане облигације, облигације *intuitu personae*, натуралне облигације од интереса за солидарност дужника. У Одсеку III (стр. 98–105) солидарне облигације се доводе у везу са обавезама са више предмета: кумулативним, алтернативним, факултативним.

Трећа глава насловљена је “Одредивост појма солидарности дужника” (стр. 106–166) и за предмет има појам солидарних обавеза и његове карактеристике, и централна је за одређивање и проверу основних хипотеза на којима се теза заснива, укључујући и класичне теоријске дилеме које овај појам носи и покушај да у односу на те дилеме понуди релативно нов и целовит одговор. У овој глави су изложене различите дефиниције солидарности дужника настале у законодавству, доктрини и судској пракси, нарочито с обзиром на теоријско двојство овог појма: разликовање на кореалне и облигације *in solidum*). Ту су изложене и теорије о јединству и плуралитету обавезе, као и питање узајамног заступања и узајамне одговорности солидарних дужника.

У Одсеку I полази се од онога шта чини *genus proximum* појма солидарних обавеза, укључујући однос овог појма са појмом заједничких облигација. Ова питања се анализирају и у Одсеку II, тако што се приказује каква су у односу њих одређења у правилима униформног (европског) уговорног права, чиме се долази и до питања шта је *ratio* разграничења ова два појма. Одсек III се бави претпоставком пасивне солидарности, системима који су у односу на претпоставку солидарности прихваћени у различитим националним правима и у правилима европског униформног права. У наредним деловима (Одсек IV и V) појам солидарних облигација се одређује

разграничењем у односу на установу јемства, нарочито солидарног јемства, и уговорне казне. Одсек VI расправља у уводним деловима наговештеног питање двојства солидарности, питања које је добило више места у теорији него у законодавству и судској пракси. Реч је дуготрајној теоријској расправи о подели на *праву* (савршену) солидарност, која настаје сагласношћу воља и *неправу* (несавршену) солидарност, која настаје на основу закона, код које централно место заузима одговорност по основу проузроковања штете деликтном радњом. Настојећи да понуди релативно оригиналан одговор на ово питање, у Одсеку VII кандидат је формулисао теорију коју је именовано *теорија трипартитног јединства* солидарне обавезе. Аутор заступа став да је установа солидарности јединствена, али да је састављена из три конститутивна дела, који образују целину; и компоненте и целина се препознају не само у теоријској анализи већ и у правном животу, у законодавном обликовању и судској пракси у примени законских решења. Према аутору, конститутивни делови, компоненте теорије трипартиције састоје се, прво, у постојању *интегралног јединства* на подручју *примарног* дејства солидарне одговорности, која се огледа у испуњењу солидарне обавезе онако како је она била уговорена или законом одређена. Аутор је овај начин испуњења назвао *примарним* дејством, и *интегралном формулом реципрочне зависности* солидарних дужника. Друга компонента се препознаје код свих других начина престанка облигације, и аутор је назива *секундарним* правним дејствима пасивне солидарности. Трећа компонента је теорија равнотеже интереса, која се испољава на подручју регресних захтева између исплатиоца и осталих солидарних дужника, сразмерно висини учешћа у солидарној обавези. Овај теоријски модел, који оправдава одлуку кандидата да докторску дисертацију посвети баш овој, класичној теми, уједно је и „кључ“ који аутор користи у даљој анализи.

Глава четврта носи назив “Извори солидарности дужника” (стр. 167–229) и у њој је анализирана уговорна солидарност дужника, као и солидарност дужника код деликтне одговорности. Кандидат овде приказује низ питања: однос аутономије воље и уговорне солидарности, приказ појединих случајева уговорне солидарности, солидарне облигације и заступање, као и појединачна питања као што су: питање отуђења закупљене ствари и одговорност преносиоца као солидарног јемца, солидарност код уговора о грађењу, итд. У Одсеку II анализирана је солидарност дужника код деликтне одговорности, кроз низ појединачних питања, од појединих случајева солидарности, преко солидарне одговорности више лица за исту штету, па све до одговорности за штету производа са недостатком, дакле пре свега кроз сагледавање појединачних случајева одговорности. И следећи одсеци су посвећени појединим случајевима солидарности, односно установама код којих постоји солидарна обавеза, и то код статусних односа привредних друштава. Последњи Одсек IV у овој глави за предмет има поједине случајеве солидарности у судској пракси.

Глава пета је посвећена правним дејствима солидарности дужника. Аутор је излагање поделио и изложио кроз две велике групе питања: дејства солидарности између повериоца и солидарних дужника *пре испуњења* и дејства солидарности *после испуњења*.

Кад је реч о дејству солидарности између повериоца и више дужника пре испуњења, разматрана су анализом различитих начина престанка облигација односно утврђивањем посебности у испољавању оштрих начина гашења обавеза на солидарност дужника. Постављено је питање како пасивна солидарност делује на друге начине престанка облигације, поред *испуњења*: компензацију, отпуштање дуга, новацију,

немогућност испуњења, поравнање, сједињење (*confusio*), али и дужничку и поверилачку доцњу и застарелост.

Престанак солидарних облигација је централни предмет регулисања солидарности у законодавству. У Закону о облигационим односима, на пример, овим питањима посвећено је чак 11 одредби, па није необично да кандидат примарно дејство солидарности одређује као однос између садужника у испуњењу обавеза и квалификује га као примарно јединство, а остале начине престанка као секундарно дејство.

Испуњење код солидарних облигација аутор је посматрао кроз питање појма и начина *испуњења* везано за специфичности које произлазе из солидарности дужника, а затим кроз друга релевантна питања као што су: замена испуњења (*datio in solutum*), одређивање лица која могу предузети акт испуњења, али и питање повериоца односно оног ко може савесно да прими извршење, најзад, испитују се време и место испуњења.

Пажњу аутора привукла су и различита теоријска гледишта и решења компаративног права која постоје код питања утицаја компензације код пасивне солидарности. Пошто је изложио услове и врсте компензације (уговорна, законска односно *ipso iure*, једнострана, судска), као и случајеве њеног искључења, аутор је нарочиту пажњу посветио питањима да ли се и када солидарни дужник може позвати на компензацију коју је извршио његов садужник и да ли солидарни дужник од кога је затражено испуњење може компензовати према повериоцу потраживања свога садужника, из неког њиховог другог облигационог односа. На ово питање већина компаративних закона углавном одговара *негативно*, док је исто питање у правној теорији спорно. Супротно од овога, аутор се, код овог питања, определио за решење нашег Закона о облигационим односима који предвиђа да солидарни дужник може потраживање свог садужника према повериоцу компензовати (пребити) са повериочевим потраживањем, али само за онолико колико износи део дуга тог садужника у солидарној обавези.

Као спорно јавља се и питање да ли уговор о новацији сачињен са једним солидарним дужником производи дејства и према осталим дужницима или само према оном који је са повериоцем закључио уговор о новацији. После детаљне анализе овог питања, кандидат је закључио да се питање своди на анализу *намере* странака (*animus novandi*) о домашају новације: да ли је новација учињена са потпуним дејством у односу на све солидарне дужнике (новација *in rem*) или се она односи само на оног дужника са ким је закључен уговор о новацији (новација *in personam*). Некада је, у конкретном случају, та намера сасвим јасно изражена, али она може бити и тако формулисана да захтева одговарајуће тумачење у пословној и судској пракси. Отуда би, према мишљењу кандидата, требало у сумњи предвидети законску обориву претпоставку у корист новације *in rem*.

У погледу домашаја намере странака, слично решење се може видети и код *опроштаја* (отпуштања) дуга. Наиме, када је опроштај извршен уговором између једног од солидарних дужника и повериоца, намера странака ће одлучити да ли је опрост учињена у погледу целог солидарног дуга (*in rem*) или само у односу на једног солидарног дужника (*in personam*). У том случају, солидарна обавеза се смањује за део који према међусобним односима солидарних дужника пада на њега, а остали дужници солидарно одговарају за остатак обавезе. То је решење и нашег Закона о облигационим односима, које аутор прихвата после детаљног излагања и суочавања аргумената.

Код питања *немогућности испуњења* и његове примене у материји солидарности дужника, кандидат је, анализирајући упоредна решења, закључио да овде треба применити општа правила о немогућности испуњења. То, између осталог, значи да је неопходно правити разлику између немогућности до које је дошло услед *кривице* солидарних дужника, и када је немогућност испуњења наступила без њихове кривице или из разлога који, према општим правилима, ослобађају дужника од одговорности. Када у једној солидарној обигацији предаја дуговане ствари постане немогућа (нпр. физичка пропаст ствари) услед кривице или доцње једног или више солидарних дужника, остали садужници нису ослобођени обавезе да исплате дуговани еквивалент (да плате цену ствари), с тим да они не одговарају за накнаду штете која је тиме проузрокована. Поверилац може да захтева накнаду штете само од оног или оних солидарних дужника чијом кривицом је дошло до немогућности предаје дуговане ствари односно од оних који су били у дужничкој доцњи у погледу испуњења облигације, с обзиром на законско правило да од више солидарних дужника сваки може дуговати са другим роком испуњења.

И код *поравнања* за аутора је основно питање да ли, ако је закључено између једног од солидарних дужника и повериоца, производи дејства и према осталим садужницима или је ограничено на солидарног дужника који је закључио уговор о поравнању. И овде закључак иде истом логиком: поравнање закључено између једног солидарног дужника и повериоца, нема дејства према осталим садужницима. При томе, остали садужници имају право да прихвате то поравнање, изузев ако је оно изричито предвиђено као поравнање *in personam*. У случају да остали садужници користе право да прихвате поравнање, потребна је вредносна већина садужника, уколико није могуће применити претпоставку о подели на једнаке делове.

Закон о облигационим односима предвиђа да обавеза престаје сједињењем (*confusio*), када једно исто лице постане и поверилац и дужник. Појам конфузије као начина престанка облигације у упоредном праву углавном је одређен на сличан начин. У контексту солидарне одговорности, након анализе, у тези је прихваћено решење Закона о облигационим односима, по коме, кад се у једном лицу сједини својство повериоца и дужника исте солидарне обавезе, обавеза осталих дужника смањује се за износ дела који на овога пада. Остаје практично питање колики је износ дела којим се смањује солидарна обавеза у случају сједињења. То питање се решава, сматра кандидат, по правилима која важе у регресном поступку.

Једно од својстава утужене солидарне облигације јесте и могућност да суд одбије повериочев захтев за испуњење облигације услед *застарелости*, ако се дужник на застарелост позове. И у промени установе застарелости, поред општих, рађају се и питања која су у непосредној вези са солидарношћу дужника. Као опште питање је оно које се односи на дејства застарелог солидарног дуга. Међутим, и ако је потраживање застарело, уколико један од садужника или сви солидарни дужници испуне дуговану престацију, чак и ако нису знали да је обавеза застарела, њихово испуњење биће пуноважно и они неће моћи да траже повраћај датог, у складу са општим правилима о натуралним облигацијама. Међутим, питање је сложеније кад је реч о правном дејству застоја (обуставе, спречавања) и прекида застарелости према једном садужнику, у односу на друге солидарне дужнике. Према једном законском решењу (швајцарски Законик о облигацијама) прекид застарелости према једном од садужника недељивог дуга дејствује и према осталим садужницима. (Слично, ако је застарелост прекинута према главном дужнику, прекинута је и према јемцима. Али, прекид застарелости

према једном јемцу не дејствује према главном дужнику). Према другом решењу присутном у упоредном праву (нпр. италијански Грађански законик) прекид застарелости у односу на једног од солидарних дужника нема дејства у односу на остале. Међутим, дужник који је био принуђен да плати има право регреса против садужника ослобођених услед застарелости. По решењу нашег Закона о облигационим односима, ако је застаревање спречено или прекинуто према једном дужнику, оно тече за остале солидарне дужнике и они се могу позвати на застарелост, али дужник према коме обавеза није застарела и који је морао да је испуни, има право захтевати од осталих садужника да му накнаде сваки свој део обавезе. Одррицање од навршене застарелости нема дејства према осталим садужницима. И код застарелости аутор аргументе тражи позивајући се на концепцију о трипартитном јединству солидарне одговорности, за коју се залаже. У том контексту посматрано је и питање прекида и застоја застарелости као секундарног дејства солидарности дужника, што значи да они могу одступити од реципрочне зависности која је карактеристична за примарно јединство солидарности. Докле то одступање у секундарним дејствима може ићи, питање је у односу на које сваки законодавац може поступити сходно конкретним приликама одређеног простора и времена. Али, при томе, не може игнорисати основна правила солидарне одговорности.

Питање анализирано у овом делу дисертације је и како и у ком обиму делује правоснажна судска одлука донета у спору између повериоца и неког од солидарних дужника на остале. Ако је поверилац (по свом избору) поднео тужбу против свих солидарних дужника, па су тако сви обухваћени правоснажном судском одлуком, та пресуда делује према свима. Ако је поверилац, пак, утужио само једног или више садужника, али не и све, ако је одлука донета *на штету дужника*, таква одлука нема дејство према осталим солидарним дужницима. Али, ако је одлука донета у *корист дужника* на основу разлога који важе за све дужнике, она користи и осталим солидарним дужницима.

У оквиру Пете главе, поред дејства солидарности дужника пре испуњења, кандидат је изложио и односе између дужника *после* намирења повериоца (Одсек III), расправљајући питања појма регресног захтева, услова за његов настанак, право испуниоца на накнаду трошкова или штете и у светлу свега правну природу регресног захтева.

Правна природа регресног захтева предмет је различитих теоријских схватања којима се право на регрес код солидарности дужника сврстава у различите класичне правне категорије и различите изворе облигација. Најчешће се у литератури, као основ права исплатиоца да му садужници исплате део облигације који на њих пада, помињу схватања да је у питању правно неосновано обogaћење, пословодство без налога, персонална суброгација, цесија, узајамно заступање, подељен дуговински однос. За сваки од поменутих теоријских ставова, сматра кандидат, постоје аргументи којима се могу бранити, али ако се посматрају у целини, тешко да се било који од њих може прихватити без резерве. Тако се, на пример, становишту да се регресни захтев може свести на пословодство без налога може приговорити да се регрес не заснива на исплати туђег дуга, и то без овлашћења, већ на правилима о солидарности по којима обавеза према повериоцу, бар једним делом, постоји и за исплатиоца. Слично, може се критиковати став да је у питању *персонална суброгација*. Аутор наводи да је основно својство суброгације што наступа испуњењем *туђе*, а не своје обавезе, што значи да солидарни дужник није треће лице, већ је као садужник у обавези да изврши свој део

обавезе према правилима солидарности. С друге стране, код персоналне суброгације, ради се о истом потраживању, само се поверилац мења, па, на пример, започети рок застарелости наставља да тече, док код регресног захтева поново почиње тећи нови рок застарелости. Надаље, регресни захтев се не може објаснити ни тврдњом да је у питању цесија потраживања, која претпоставља уговор између цедента и цесионара, којим се преноси потраживање према трећем, док солидарни дужник од кога се на основу регреса тражи испуњење није треће лице, већ је у контексту солидарности и сам дужник у оном делу који, према унутрашњем односу солидарних дужника, пада на њега, а право регреса настаје актом испуњења, не сагласношћу воља. Кандидат закључује да се актом испуњења обавезе од стране једног садужника, та обавеза гаси, с тим што се правни односи између исплатиоца и осталих дужника регулишу применом правила о подељеним дуговинским односима. Ипак, ако је солидарна обавеза настала у искључивом интересу једног солидарног дужника, он је дужан накнадити цео износ обавезе садужнику који је намирио повериоца. То значи да се у овој претпоставци одступа од правила подељеног дуговинског односа што говори о томе да се правна природа регресног захтева своди на посебну правну категорију односно да је обавеза из регреса облигација *sui generis*.

Глава шеста (стр. 306–324) представља покушај синтезе и закључних разматрања у односу на раније анализирано, обједињеног погледа на бројна питања која су с једне стране одређујућа за појам, правну природу и режим солидарних облигација, с друге су елементи других установа облигационог права.

У општем закључку Аутор констатује да солидарне обавезе, од почетних историјских извора до савремених кодификација, као правна установа, одговарају на одређене индивидуалне и универзалне потребе. Свако ко дугује неку престацију обавезан је да је испуни. То му налажу правни прописи, али истовремено и установљена правила одређеног моралног поретка. Када је на дужничкој страни само једно лице, тада је могућност неизвршења обавезе већа, и може наступити из различитих разлога и побуда. Таква могућност се у одређеној мери смањује или отклања када се на дужничкој страни налазе више лица, која према повериоцу одговарају солидарно. Поверилац тада може, по свом слободном избору, тражити уредно и благовремено испуњење обавезе од једног или од више њих, или од свих дужника заједно. Та околност, између осталог, доприноси већем степену опште правне сигурности која представља неопходни елемент сваког легитимног правног поретка.

V Коришћена методологија

У изради докторске дисертације кандидат је, како је наговестио већ у пријави теме, користио догматички (правно догматски) или нормативни метод као самостални и основни, те упоредни, аксиолошки и историјски метод истраживања као несамосталне и допунске.

Правно-догматским методом анализирани су различити прописи чија је примена релевантна за изабрану тему. Нормативни метод примењиван је у мери у којој се право анализирано са тачке гледишта системског јединства.

Упоредно-правни метод омогућио је кандидату критичку упоредну анализу законских решења, судске праксе и ставова у доктрини, пре свега у „главним“ правним системима за ову област, односно оним који су имали највише утицаја на наше право.

Аксиолошким методом анализирани су судске и арбитражне одлуке корисне за истраживање ове теме. Кандидат је посебну пажњу усмерио на праксу домаћих судова, имајући у виду актуелност теме, али и тражење одговора на историјске теоријске дилеме.

За потпуно сагледавање предмета истраживања од значаја је био и историјски метод, односно историјски осврт на решења примењена на солидарне облигације, од римског права до данас.

VI Остварени резултати и научни допринос дисертације

Приказ постављених хипотеза и садржаја докторске дисертације кандидата Марка Перовића у овом извештају потврдио је раније изнето, при оцени предмета и циља истраживања, да ова теза има, с обзиром на саму установу солидарности, двоструки предмет.

С једне стране то је установа солидарности дужника, посматрана по себи, на први поглед не само стара већ и стабилна, којој су основне контуре постављене још у римском праву и у односу на коју су упоредне разлике сразмерно мале, па је тако посматрано о њој тешко рећи нешто значајно ново. Условно говорећи овај предмет обухвата општи појам, изворе, правни режим солидарних обавеза.

Друга страна се заснива на чињеници да ова установа правно живи у одређењу и примени низа других установа облигационог права, да се јавља као посебност у њиховом правном уређењу и функционисању, одступање од општег режима, посебно правило у односу на она која важе када је у питању проста, а не солидарна облигација. У том смислу може се указати, на пример, на различите начине престанка облигација.

Између ова два предмета је и неопходност уочавања установа које условљавају постојање или елементе правног режима, на пример утврђивање врста облигација код којих је солидарност обавеза дужника правило, оних где је могућа и оних које солидарност практично искључују.

Истражујући предмет који је изабрао за своју докторску дисертацију кандидат Марко Перовић је унапред изабрао да анализира оба ова (или сва три) предмета. То је подразумевало и да резултате истраживања изложи на разумљив и прегледан начин.

Несумњиво је да је ово врло сложен задатак. Изискивао је сложену композицију рада која треба да омогући да се, с једне стране, избегну или бар умање понављања, с друге да се успоставе везе између појединих делова и целина које ће омогућити сагледавање једне заокружене слике. У доброј мери кандидат је у томе успео, али не и у потпуности. На моменте, запажа се вишак историцизма, на почетку тезе дат је историјски преглед установе која се истражује, али се на историјски развој кандидат позива и кода појединих питања. У односу на поједина питања није сасвим јасно зашто су изложена тамо где су изложена. Ипак ове примедбе не значе да опште узев теза не представља једну целовиту и прегледну расправу о установи солидарности.

У „аналитичким“ деловима тезе, оним у којима се излажу резултати истраживања појединих питања кроз која се солидарност дужника испољава, аутор је

морао да сакупи и савлада огромну грађу, законска правила, ставове праксе, научне радове који обухватају теоријске дилеме о великом броју питања, која спадају у различите области грађанског права. У том подухвату, кандидат је показао видљиву марљивост. Већ број навода из литературе, број закона чија се правила анализирају то показује. Та не само по обиму значајна грађа један је од битних квалитета дисертације. Међутим, још више него код композиције и овде је могуће ставити одређене критичке примедбе. Обимност подухвата, представљање великог броја установа и правила облигационог права довео је до тога да дубина анализе није свуда подједнака. Дешава се да је код неких излагање ближе уџбеничком него ономе које је карактеристично за монографске радове као што је докторска дисертација. Наравно, мноштво питања која је требало истражити и изложити објашњава овакав резултат, али остаје утисак да је нека питања требало више проблематизовати, дубље захватити.

У тези, у анализи и излагањима резултата, иначе доминира упоредноправни метод. У расправи је упоредно истраживање коришћено на два начина. Најпре је у уводном делу, након приказа историјског развоја, дат преглед регулативе о солидарним облигацијама у већем броју савремених правних система односно грађанскоправних кодификација, петнаестак њих. Ради се о сумарној слици, корисној, можда не и неопходној, нарочито када је реч о системима чији утицај није тако велик па је и тешко рећи да су утицала на за дисертацију основно право, право Србије. На сличан начин је доцније приказано „униформно“ право, правила садржана у покушајима унификације европског права. С друге стране, и ту је компаративни метод делотворнији, упоређивана су решења код појединих (појединачних) питања која су предмет рада. И овде је до израза дошла марљивост кандидата, прикупљена је значајна грађа, а резултати су нужно, када је у питању поређене великог броја система код великог броја питања, неуједначени. Поред лепих пасажа, који упоређивањима корисно расветљавају спорна питања, има и оних код којих излагање остаје на нивоу пуке информације о разликама у законодавствима.

У претходним реченицама изнете су најзначајније примедбе на ову дисертацију. Треба подвући и њене добре стране. Поред храбрости у избору ове сложене теме (у нашем праву постоји само један монографски рад о солидарности дужника, давно одбрањен магистарски рад), треба истаћи смелост кандидата да понуди релативно нову теорију о појму солидарности коју је назвао теоријом трипартитног јединства, којом је настојао да обједињено објасни солидарне облигације, без обзира на њихов извор, и то посматрано кроз обавезу на испуњење (увек јединствену, па се испољава као примарно јединствено дејство), друге начине престанка облигације, где је јединство појма релативно, јер с обзиром на околности код појединих начина престанка дејство може бити различито (нпр. *in rem* или *in personam* код опроштаја дуга), и кроз односе солидарних дужника након испуњења које карактерише равнотежа интереса. Ово је, свакако, занимљив покушај да се једном формулом обухвате различитости у положају солидарних дужника у различитим фазама „развоја“ солидарне облигације, од настанка, заснивања, до остварења права на регрес солидарног дужника исплатиоца.

У квалитете тезе спада и настојање аутора да се суочи са свим питањима која су му се учинила релевантним код пасивних солидарних облигација, без обзира на њихову различитост. При томе, у спорним питањима није избегавао да се одреди нити је остајао недоречен.

Најзад, треба поновити да је у изради дисертације кандидат прикупио велику грађу, домаћу и упоредну, која може бити путоказ и будућим истраживачима.

Имајући у виду и недостатке о којима је било реч, укључујући и одређену неуједначеност у обради појединих питања, али и уочавајући квалитете који у тези преовлађују, Комисија сматра да по изабраном предмету, сложеном али и теоријски и практично значајном, по методолошком приступу, уједно ценећи презентоване резултате истраживања, ова докторска дисертација представља допринос науци грађанског права. Као таква, она може бити корисна за наше законодавство, нарочито у светлу кодификације грађанског права која предстоји, али бити и значајан путоказ за судску праксу, па и испуњава услове који се захтевају за докторску дисертацију.

VII Закључак

На основу свега наведеног, Комисија са задовољством констатује да докторска дисертација кандидата **Марка Перовића** под насловом: „**Солидарност дужника у облигационим односима**“, представља самостално и оригинално правнонаучно дело и испуњава услове да буде јавно брањена, те је стога слободна да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду упути

ПРЕДЛОГ

да прихвати позитивну оцену предметне докторске дисертације и одреди комисију за њену јавну одбрану.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Др Миодраг Орлић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду у пензији

Др Мирко Васиљевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

Др Драгор Хибер, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду